

Politika zastupnika Slovenskog kluba u Carevinskom vijeću 1908-1911.

Prilog opisuje politiku Slovenskog kluba u Carevinskom vijeću 1908-1911.

Nakon izborne reforme godine 1907, u parlamentu austrijskog dijela Habsburške Monarhije Slovenci su imali 24 od ukupno 516 mandata. Većina slovenskih zastupnika dolazila je iz redova Slovenske ljudske stranke (SLS) iz Kranjske i njoj srodnih slovenskih katoličkih stranaka iz Štajerske, Goričke i Koruške. Slovenski zastupnici bili su udruženi u Slovenskom klubu, kojeg je predvodio vođa SLS-a dr. Ivan Šusteršič. Slovenski liberali nisu stupili u Slovenski klub, već su s hrvatskim zastupnicima iz Istre i Dalmacije osnovali klub pod nazivom Savez južnih Slavena. Godine 1908. dobila je Slovenska ljudska stranka apsolutnu većinu mandata u kranjskom zemaljskom saboru, a sljedeće godine povezala se s ostalim slovenskim katoličkim strankama u Vseslovensku ljudsku stranku (VLS). Tako je SLS postala zapravo jedina značajnija politička sila u slovenskom prostoru, dok su slovenski liberali bili potisnuti na marginu političkog života. U to doba premoć SLS-a je došla do izražaja i u bečkom Carevinskom vijeću, gdje su sedamnaestorica slovenskih katoličkih zastupnika svojom parlamentarnom politikom velikog stila potpuno zasjenili slovenske liberalne. U oporbi protiv austrijske vlade u razdoblju 1908-1911. malobrojni Slovenski klub se razvio u jednu od najvažnijih parlamentarnih grupacija u Carevinskom vijeću.¹

Nakon aneksije Bosne i Hercegovine, 5. listopada 1908, politika SLS-a u odnosu na južnoslavensko pitanje postala je dinamičnija, a zahtjevi njezinih prvaka glede rekonstrukcije Monarhije na trijalističkoj osnovi sve glasniji. U tom smislu govorio je Šusteršič i na skupu povjerenika svoje stranke u Ljubljani 16. studenoga 1908. Tom prilikom zagovarao je stvaranje jednog jakog »južnoslavenskog bloka« na jugu Monarhije, i to putem sjedinjenja anektiranih provincija sa hrvatskim zemljama. To bi, prema njegovom mišljenju, otvorilo perspektivu da se pod žezlom habsburške dinastije riješi i slovensko nacionalno pitanje.² Već od poznatog skupa hrvatskih pravaša na Trsatu 12. listopada 1898, slovenski katolički političari su prihvaćali hrvatsko državno pravo kao temelj za sjedinjenje slovenskih pokra-

¹ Andrej Rahten, *Parlamentarni boj poslancev Slovenskega kluba proti Bienerthovi vladi leta 1909*; u: »Zgodovinski časopis 50« (1996) 357-367. Na mom sastavku iz »Zgodovinskog časopisa« temelji ova rasprava u »Radovima«.

² »Slovenec«, 30.XI.1908.

jina sa hrvatskim zemljama u posebnu državnu pravnu jedinicu u okviru Monarhije.³ U siječnju 1909, na zasjedanju kranjskog zemaljskog sabora, dr. Janez Evangelist Krek, drugi čovjek u stranačkoj hijerarhiji SLS-a, predložio je da sabor pozdravi aneksiju Bosne i Hercegovine kao »prvi korak ka sjedinjenju svih južnih Slavena naše Monarhije u državno-pravno samostalni organizam pod žezlom habsburške dinastije«. ⁴ Tim povodom Šusteršič je u svom govoru u kranjskom saboru 16. siječnja naglasio da austrijska vlada nije dovoljno jak politički faktor da bi mogla uvesti trijalizam i da bi do trijalističkog preustrojstva Monarhije moglo doći »samo u slučaju kakve izvanredne konstelacije«, možda »tek kroz 100 ili 200 godina«. »Ali to nam ne daje prava«, rekao je čelnik SLS-a, »da se postavimo na stajalište kismeta i mirno čekamo da nam u naručje padne zreli plod, ... naša zadaća je da pripremamo teren ... u svakom obziru, kulturnom, privrednom i narodnopolitičkom.«⁵ Kako je Šusteršič zamišljao tu »pripremu terena«, pokazalo se ubrzo u politici Slovenskog kluba u bečkom parlamentu.

14. studenoga 1908. na čelo austrijske vlade došao je Richard barun Bienert, tipični predstavnik bečke birokracije, koji je bio imenovan za ministarskog predsjednika posredstvom nadvojvode-prestolonasljednika Franje Ferdinanda i Kršćansko-socijalne stranke dr. Karla Luegera.⁶ Bienertov prvi kabinet bio je sastavljen od samih činovnika i imao je značaj provizorne vlade. Do sredine veljače 1909. u parlamentu se osnovala vladina koalicija kršćanskih socijala, njemačkih nacionalista i Poljskog kluba, a Bienert je na toj osnovi rekonstruirao svoj kabinet. Slovenski klub i Savez južnih Slavena, od 25. studenoga 1908. udruženi u Narodnom savezu sa zajedničkom parlamentarnom komisijom,⁷ primili su s negodovanjem činjenicu da su u Bienertov drugi kabinet ušla i dvojica štajerskih Nijemaca, dr. Viktor vitez Hochenburger i Karl grof Stürgkh, kojima su bila povjerena dva vrlo važna resora – pravosuđe i školstvo. Što se tiče čeških zastupnika, njima je najviše smetala prisutnost njemačkog ministra-zemljaka dr. Gustava Schreintera, militantnog njemačkog nacionalista.⁸ U toj situaciji Šusteršič je pokrenuo inicijativu za osnivanje jednog velikog slavenškog bloka u parlamentu. Najprije je 29. siječnja 1909. došlo do fuzije Narodnog saveza, čeških katoličkih nacionalista i starorusina u Slavenski centrum, koji se sastojao od 58 zastupnika. Zatim se 17. veljače udružilo 28 čeških agraraca, 20 mladočeha, 20 članova Saveza južnih Slavena, 17 zastupnika Slovenskog kluba, 17 čeških katoličkih nacionalista, 12 čeških radikala, 5 starorusina, 4 zastupnika Moravske ljudske stranke te 2 češka »realista« u Slavensku uniju. Novoosnovana Slavenska unija imala je zajedničku parlamentarnu komisiju i izvršni odbor, sastavljen od čelnika zastupljenih stranaka, a sa svojih 125 zastupnika postala je najjači politički blok u parlamentu.⁹

U vrijeme aneksione krize i mogućnosti rata sa Srbijom i Rusijom u ožujku 1909, Slovenski klub je bezuvjetno podržao vladin prijedlog u vezi s postavljanjem kontingenta no-

³ Boris Radosavljević, *Katolička narodna stranka in Hrvati v letih 1897-1903*; u: »Zgodovinski časopis« 48 (1950) 335-350, ovdje 341.

⁴ Obravnave deželnege zbora kranjskega, sv. 47, 8. sjednica (16.I.1909) 267.

⁵ Ibid., 273-277.

⁶ Rudolf Kiszling, *Erzherzog Franz Ferdinand von Österreich-Este. Leben, Pläne und Wirken am Schicksalweg der Donaumonarchie* (Graz-Köln 1953) 113-114 i 117-118.

⁷ »Slovenec«, 30.XI.1908.

⁸ John W. Boyer, *Culture and Political Crisis in Vienna*. »Christian Socialism in Power 1897-1918« (Chicago-London 1995) 148.

⁹ »Slovenec«, 29.I., 17.II. i 18.II.1909.

vaka. 16. ožujka dva su njegova člana bila imenovana za čelnike u to doba najvažnijih parlamentarnih odbora: Šusteršič je preuzeo čelništvo aneksionoga, a Josip Pogačnik obrambenoga. Na vrhuncu aneksione krize, 19. ožujka, Šusteršič je u Carevinskom vijeću ovako objasnio stav SLS-a: »Sinovi našeg naroda će, ako treba i protiv Srba, ispuniti svoju dužnost, iako krvarećim srcem, ali ispunit će je potpuno i u cjelini kao i uvijek na svim bojištima Monarhije.«¹⁰

Nakon završetka aneksione krize, Slovenski klub je prestao igrati ulogu »lojalne oporbe«, a povod za promjenu njegove politike bila je carska sankcija za osnivanje Agrarne i komercijalne banke za Bosnu i Hercegovinu krajem travnja. Zajednički ministar financija István barun Burián je, naime, iza leđa austrijske vlade dao koncesiju za tu banku predsjedniku Ugarske komercijalne banke Leu Lanczyu. Nova agrarna banka imala je zadaću osigurati potrebne kredite za provedbu oslobođenja bosanskih kmetova od feudalnih nameta, a pri tom je, posredstvom Buriána, dobila monopol te široke privilegije. Uz to, njezin je statut sadržavao nekoliko za bosanskog seljaka vrlo neugodnih pravila, pa se u slovenskoj štampi učvrstilo mišljenje da »pomađareni Židovi« i »židovske krvopij« žele uništiti Bosnu, prognati slavenske seljake i tamo naseliti »mađarske čikoše«. Osim toga, statut banke bio je u suprotnosti sa državnim zakonom broj 18 iz godine 1880, kojim je propisivano da austrijska i ugarska vlada imaju jednaka prava kod uprave nad Bosnom i Hercegovinom. Austrijska paritetna prava Burián je tek toliko uzeo u obzir, da je zajedničko ministarstvo financija preuzelo jamstvo za gubitke koje bi banka imala s odvezom i koje bi joj bili vraćeni iz bosanskih zemaljskih financija, a za te je bilo jasno da neće biti dovoljne i da će gubitke po kvotnom ključu morati nadoknaditi u najvećoj mjeri Austrija.¹¹

Na mađarske namjere upozorili su slovenski zastupnici već 10. ožujka, kad je Šusteršič interpelirao austrijskoga ministra financija Leona viteza Bilińskog, zahtijevajući posredovanje Bienerthove vlade: »Mi smo za Bosnu i Hercegovinu prinijeli ogromne žrtve, žrtve u novcu, žrtve u ljudskim životima; možda je baš zato što je uprava Bosne i Hercegovine kroz 30 godina bila u ugarskim rukama Austrija žrtvovala i svoj prestiž. I sve ove žrtve – da budu prinijete zato da bude Bosna i Hercegovina odjednom plijen Ugarske, plijen ugarskih burznih špekulanata?«¹² 11. ožujka Carevinsko vijeće je suglasno usvojilo zahtjev Slovenskog kluba da austrijska vlada mora spriječiti privilegiranje bosanske agrarne banke.¹³ Unatoč tome, Bienerth i Biliński nisu poduzeli ništa, pa je Lanczyu krajem travnja uspjelo dobiti carsku sankciju za banku.

Bankovna afera došla je i na dnevni red aneksionog odbora. Tu je Krek u svom govoru 6. svibnja optužio Bilińskog da djeluje protiv slavenskih interesa, unatoč tome što je »sin poljskoga naroda koji sam dobro zna što je aneksija«.¹⁴ Krekovo pozivanje na poljsko porijeklo Bilińskog i slavensku solidarnost nije bilo slučajno. Slavenskoj uniji dobro bi došli i glasovi Poljskog kluba, ali to je bio račun bez krčmara zato što su se svi Poljaci postavili iza svog ministra. Jedina iznimka bila je zastupnička grupa čelnika Poljske ljudske stranke Jana Stapińskog, koji je bio u svađi sa Bilińskim.¹⁵ Politiku južnoslavenskih zastupnika po-

¹⁰ Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten des Reichsrates (dalje: SPSHAR), XIX. sesija, 7. sjednica (19.III.1909) 344-346.

¹¹ »Slovenec«, 1.V., 10.V. i 12.V.1909.

¹² SPSHAR, XIX. sesija, 2. sjednica (11.III.1909) 44-49.

¹³ Ibid., 60.

¹⁴ »Slovenec«, 7.V.1909.

¹⁵ »Slovenec«, 12.V.1909.

duprle su sve stranke u Slavenškoj uniji, a svoju potporu obećali su im i socijaldemokrati Viktora Adlera. Na sjednici aneksionog odbora 13. svibnja, Antun vitez Vuković je u ime Narodnog saveza predložio da odbor primi tri rezolucije koje su zahtijevale od vlade »da odmah formalno uništi obavezu jamstva ... zajedničkog ministarstva financija« i »da ne prihvati ustavni nacrt za Bosnu i Hercegovinu dok ne bude propisano da je prema uspostavljenom bosanskom ustavom zemljišna odveza samo javna stvar, bez privatnih poduzeća«. Prije glasanja u najvećoj nedoumici našli su se kršćanski socijali. S jedne strane, znali su da bosanska agrarna banka u rukama »židovsko-ugarske klike«, kako se inače volio izražavati Lueger, nije prihvatljiva s austrijskoga i kršćansko-socijalnog stajališta. S druge strane, nisu htjeli da Bienert padne. Istina je da je njihov zastupnik Hermann Bielhlawek vehementno napadao banku, ali je u isti mah lukavo branio vladu, tako da je svu krivnju bacio na Burišana. Kršćanski socijali su zatim zajedno s njemačkim nacionalistima i Poljacima glasali protiv predloženih rezolucija, koje su pale sa 21 protiv 26 glasova. Rezolucije su poduprli svi odbornici Slavenške unije, socijaldemokrati i Talijani, dok se Poljska ljudska stranka suzdržala od glasanja.¹⁶

Nakon toga, Narodni je savez predložio plenumu Carevinskog vijeća rezolucije koje je odbor odbacio. Šusteršič je 3. lipnja branio hitnost njihovog prijedloga: »Austrija stoji pred time da napravi prvi korak u anektirane zemlje. Taj prvi korak sada, poslije aneksije, odlučuje ... o moralnom položaju Austro-Ugarske Monarhije u Bosni, na Balkanskom poluotoku i u južnoslavenskom svijetu uopće. ... Nama bi bilo lako, gospodo moja, da ministarstvo Bienert bacimo prije Uskrsa, ali nam je stvar više značila nego kabinet Bienert. Mi smo nastupili svom odlučnošću kako bi parlament u ozbiljnom času pokazao prema vama svoju silu, svoju moć i svoje zajedništvo, s tim da je impozantnom većinom i pomoću većine slavenskih stranaka odobrio kontingent novaka. Mi smo bili ti, moja vrlo poštovana gospodo, koji smo se tada obratili slavenskim strankama, našoj braći i zamolili ih da s nama glasuju – za.« Šusteršič je nastupio kao branilac kompetencija i interesa cijeloga parlamenta, podsjetivši zastupnike da je vlada ignorirala zahtjev Carevinskog vijeća od 11. ožujka: »Parlament nije htio banku koja će oguliti bosanske kmetove, to je proglasio jednoglasnom odlukom, ali usprkos tome, banka je bila osnovana i moći će za nekoliko mjeseci započeti svojom djelatnošću, s *guljenjem* kmetova. Ako parlament drži do sebe, onda to ne može i ne smije dozvoliti. Vlade mogu nekažnjeno ignorirati odluke parlamenta, ali, gospodo moja, parlament koji ne poštuje svoje vlastite odluke, taj vrši čin samoponiženja, čin samovrijeđanja i nije vrijedan da postoji.«¹⁷

Sljedećeg dana Slovenski je klub poslao u vatru Kreka, koji je bio poznat po svojim slavnofilskim nazorima, s teškom zadaćom da ubijedi već ubijedene Poljake. Svojim govorom, punim osjećaja, on je impresionirao cijelu dvoranu kad je osudio poljske zastupnike zbog njihovog držanja: »Biliški je prema mom mišljenju prvi, glavni grešnik, kojeg imamo pred sobom. ... Pa neka je Poljak! Ni poljski ministri neće naš narod nikome prodati!« Vrhunac Krekovog govora bilo je njegovo citiranje poljskog domoljubnog pjesnika Adama Mickiewicza, na poljskom jeziku (o Kreku se inače širio glas da govori dobro sve slavenske jezike): »Čujete li kako govore židovi i cigani i ljudi sa dušom židovskom i ciganskom: tamo je domovina gdje je dobro; a Poljak govori narodima: tamo je domovina gdje je slabo. ... Da, tamo gdje je tako loše da može, sa dozvolom obiju vlada, ubogi narod, koji

¹⁶ »Slovenec«, 13.V. i 14.V.1909.

¹⁷ SPSHAR, XIX. sesija, 22. sjednica (3.VI.1909) 1187-1195.

je tamo izdržao tisuću godina, biti iskorištavan i doveden do prosjačkog štapa, tamo je bosanska domovina. Moja gospodo Poljaci, zar zbilja nemate srca za taj ubogi narod? ... Ja poštujem i volim poljski narod, njegovu povijest i literaturu. Ja sam dio njega. Prema svojim moćima, kod našeg naroda izazivao sam poštovanje i zapalio kod naših mladih oduševljenje njegovom literaturom, ... zato imam i pravo reći da gospoda koja u aneksionom pitanju zauzimaju takvo stajalište nemaju prava da sebe imenuju sinovima naroda Mickiewicza i Slowackog.«¹⁸ Osim Stapińskog, kome su navodno »kapale suze po licu«,¹⁹ ni ova Krekova moralna osuda nije ganula poljske zastupnike do te mjere da bi se odrekli svoga ministra.

Unatoč tome što je Bienerthu obećanjima o osnivanju talijanskog pravnog fakulteta u Trstu uspjelo privući na svoju stranu i Talijane, vladina većina se brzo topila. U toj situaciji njemački je liberal dr. Josef Redlich podnio prijedlog, koji je, doduše, osuđivao postupak oko osnivanja bosanske agrarne banke, ali je od vlade u isti mah zahtijevao da ona ipak prihvati stvaranje ustava za Bosnu i Hercegovinu, što je bilo nešto sasvim suprotno od onog što je tražio Slovenski klub, odnosno Narodni savez. Sad su bili na potezu kršćanski socijali da se odluče za koji će prijedlog glasati. Njihov klub se sastao u podne 4. lipnja, uoči glasanja u parlamentu. Sjednici je predsjedavao Lueger, koji je odmah na početku predložio da stranka glasuje za hitnost Šusteršičeve rezolucije. Dr. Richard Weiskirchner, ministar za trgovinu u Bienerthovoj vladi, preporučio je da se glasuje za Redlichovu rezoluciju, a protiv Vukotičeve odnosno Šusteršičeve. Istog mišljenja bio je i dr. Albert Geßmann, koji je izjavio »da se protiv Vukotičeve rezolucije treba boriti jer je ona u stanju da spriječi oživotvorenje bosanskog ustava.« Na kraju se i Lueger složio sa Geßmannovim stavom, pa je klub odlučio da će glasati za Redlichovu rezoluciju.²⁰

Još istog dana, plenum parlamenta primio je hitnost Šusteršičevog prijedloga, ali isto tako i Redlichovoga. Kod meritorne rasprave Šusteršič je već samouvjereno govorio o »bivšoj vladinoj većini«, uputivši pritom još jedan poziv zastupnicima: »Sad je zbilja posljednji čas kad se još nešto može učiniti i ako ispustimo iz ruku ovu posljednju priliku, onda je stvar izgubljena – stvar bosanskih kmetova je izgubljena i naš moralni položaj na Balkanu je izgubljen i mi možemo pakirati s našom balkanskom politikom, a možemo zadržati Bilinskoga.«²¹ Vlada je gubila tlo pod nogama. Ali tada je Bienerthu u pomoć priskočio Redlich, koji je, obrazlažući svoj prijedlog, puna tri sata pokušavao odgoditi glasanje. Nakon završetka Redlichovih izlaganja, predsjednik zastupničkog doma dr. Robert Pattai obznanio je da će prekinuti sjednicu. Česi su odmah protestirali, zahtijevajući da se poimenično glasa o nastavku sjednice. Pokazalo se da vlada više nema većinu, jer je čak 221 zastupnik glasovao za nastavak sjednice, a samo 200 ih je bilo protiv. U toj situaciji Bienerthu nije preostalo ništa drugo nego da odobri bučan opstrukcioni nastup vladi vjernih kršćanskih socijalista, kojima su se pridružili i militantni pangermani, zbog čega je predsjednik morao prekinuti sjednicu.²²

Tako je glasanje bilo odgođeno. 8. lipnja u parlamentu, prije ponovnog odlučivanja, Šusteršič nije mogao sakriti svoj bijes: »Vidjeli smo nešto neobično, da neka vlada, koja je u

¹⁸ Ibid., 1246-1251.

¹⁹ »Slovenec«, 7.VI.1909.

²⁰ Zapisnik sjednice Kršćansko-socijalnog parlamentarnog kluba od 4.VI.1909, Archiv der Republik Wien, Parteiarhive, Christlichsoziale Partei, Parlamentsklub, karton 18.

²¹ SPSHAR, XIX. sesija, 23. sjednica (4.VI.1909) 1257-1259.

²² »Slovenec«, 5.VI.1909.

važnoj stvari djelovala protiv jednoglasne odluke zbora, protiv mnijenja i uvjerenja cijelog zbora i javnosti cijele Austrije i cijele Evrope, da takva vlada samo opstrukciji svojih stranaka ima zahvaliti da je utekla eklatantnom porazu u ovom visokom zboru. Mi, dakle, imamo vladu koja se, u stvari, oslanja na opstrukciju svojih vlastitih stranaka! ... To je više nego secesija, to je perverzno!« U svom dugom govoru čelnik Slovenskog kluba je, uz aplauze i smijeh svojih pristalica, na ciničan način obračunao sa svojim najvećim oponentima. Tako je napao Redlicha, koji je svu krivnju za stanje u Bosni bio prevalio na bivšeg zajedničkog ministra financija Benjamina Kállaya: »Dr. Redlich je započeo svoj govor rekavši da bismo zapravo trebali svgrnuti Kállaya! ... Jer, govori on, pa od Kállaya je cijeli sistem u Bosni i Hercegovini ... Ja sumnjičim gospodina Redlicha da će njegovo zbacivanje ministara s obzirom na gospodina Bienertha isto tako izgledati kao njegova strast da svrgne sad Kállaya. Kad bude jednom naš ministarski predsjednik, čega nas Bože sačuvaj, šest godina mrtav kao Kállay, onda će dr. Redlich sam ili netko iz njegove političke škole ustati i reći: Gospodo moja! Sad moramo zapravo svrgnuti Bienertha!« Od Šusteršičevih kritika nisu bili pošteđeni ni vladini ministri: »Baron Morsey je rekao u odsjeku: Da, Bilinski je bio *bona fide*, nije progledao Buriána, Burián ga je prevario. Gospodo moja! Vladi koja dozvoli da je prevari Burián, koji je bio istovremeno prikazan u odboru ... kao strahovito tup... i ograničen čovjek, ...takvoj vladi da mi vjerujemo. Dakle, mi imamo ministra financija koji raspolaže s milijardama i za milijarde je odgovoran. A taj je tako slab, da dozvoli da ga Burián, koji je prema tvrdnjama gospođe strahovito tup čovjek, još i prevari, i – molim, idemo još dalje – barun Bienerth, ministarski predsjednik, dozvolio je opet da ga zavede Biliński. Gospodo moja! Napravite si sami sliku tog pozitivna, komparativa, superlativa.« Zaključak govora čelnika Slovenskog kluba zvučio je kao bojni poziv: »Mi, južni Slaveni, znamo što moramo uraditi. ...Progonite nas ako hoćete. Mi smo spremni i vidjet ćemo tko će dulje izdržati.«²³

Rezultat glasovanja u parlamentu bio je zbilja tijesan, jer su vladine stranke pobijedile za pukih 5 glasova – 242 prema 237. Protiv Šusteršičeve rezolucije bili su kršćanski socijalisti, njemački nacionalisti, Poljaci i Talijani, a poduprli su je socijaldemokrati i Slavenska unija.²⁴ Slovenski zastupnici bili su deprimirani i zbog carevih izjava prije glasanja u stilu: »Odobravam svaki Bienerthov prijedlog, osim ako predloži demisiju.«²⁵ Slovenski klub je zatim odlučio da uzme u ruke jedino oružje koje mu je još preostalo – opstrukciju.

Povod agresivnijem nastupu Slovenskog kluba dao je sam Bienerth, koji je u dnevni red proračunske rasprave opet vratio pitanje talijanskog pravnog fakulteta. Zadaću da blokira raspravu o univerzitetском pitanju u proračunskom odboru, zastupnik SLS-a Jožef Gostinčar je besprijeckorno obavio, jer je svojim maratonskim, dvodnevним govorom (22. i 23. lipnja), odugovlačio debatu u odboru.²⁶ 25. lipnja odlučivala se sudbina proračuna u parlamentu. Slovenski zastupnici su govor ministra financija popratili uzvicima »Abzug, Bilinski!« Na sjednici, Krek je vodio žustru polemiku sa Bielohlawekom, koji ga je napao zbog toga što usprkos tome što je svećenik, paktira sa socijaldemokratima. Krekov odgovor bio je popraćen odobravanjem i pljeskom: »Ja sam se cijeloga svoga života borio za svoj kršćanski svjetonazor i svoju Crkvu, koju volim te za koju sam spreman umrijeti, i u

²³ SPSHAR, XIX. sesija, 24. sjednica (8.VI.1909) 1319-1328.

²⁴ Ibid., 1334-1335.

²⁵ »Slovenec«, 7.VI.1909.

²⁶ »Slovenec«, 24.VI.1909.

tom obzioru nisam štedio socijaldemokrate. Nastupao sam protiv njih i ostajem njihov protivnik što se tiče njihovog stava prema religiji i Crkvi i nadalje. Ali, gospodo moja, to me ne sprječava da ne bih priznao važnost te stranke u razvoju političkog života i važnost te stranke u našem zboru.« Zatim se obratio kršćanskim socijalima, koje je do prijeloma stoljeća još držao mogućim saveznicima slavenskih katoličkih stranaka: »Kako je moguće da se jedna kršćanska stranka udružuje sa »Dalje od Rima«! – ljudima. To udruživanje već postoji i pokazuje prema kršćansko i katoličko usmjerenim Slavenima, Slovencima, Hrvatima i Česima svoje razorno djelovanje.«²⁷

Proračun je bio u parlamentu prihvaćen, ali je Slavenska unija na sjednici od 23. lipnja dvotrećinskom većinom zaključila da je to bila posljednja koncesija vladi. Poslije proračuna, Bienerth je pokušao provesti kroz parlament zakon koji bi opunomoćio vladu da počne razgovore sa balkanskim i južnoameričkim državama o trgovinskom sporazumu. Slovenska i Poljska ljudska stranka, kao i češki i njemački agrarci, nastupili su protiv tih sporazuma, kojima bi bio liberaliziran uvoz jeftinije stoke, ali su vladu, osim zastupnika vladinih stranaka, poduprli socijaldemokrati, češki katolički nacionalisti, Savez južnih Slavena i grupa Tomáša Masařyka. Rascjep unutar Slavenske unije bio je očigledan, iako ga je Šusteršič pokušao prikriti izjavom da je »akciona grupa« slovenskih katolika i čeških agraraca samo privremeno preuzela inicijativu, dok ostale stranke čekaju u zaleđu kao rezerva. Akcija je počela 26. lipnja, kad su češki agrarci blokirali dnevni red parlamenta s 35, a Slovenski klub sa 22 nužna prijedloga. Misleći da je Slavenska unija pred raspadom, Bienerth je odlučno nagovijestio »da ne namjerava uzmicati pred hitnim prijedlozima nego da će pustiti Carevinsko vijeće zasjedati cijelo ljeto.«²⁸

Početak srpnja bio je u bečkom parlamentu u znaku opstrukcije slovenskih katoličkih zastupnika, koji su vrlo »zauzeto« sudjelovali u raspravi o školstvu za pripadnike manjina u češkim zemljama. Zastupnik koruških Slovenaca, Franc Grafenauer, održao je na tu temu 3. i 6. srpnja izlaganje u ukupnom trajanju od sedam sati, a 7. srpnja slično se raspricao i njegov štajerski kolega, dr. Anton Korošec. Za opstrukciju Slovenskog kluba načuo je i car, koji je 6. srpnja, u povodu otvorenja turske željeznice rekao predsjedniku zastupničkog doma Pattajiu »da bi bio skandal ako se opstrukcija nastavi.«²⁹ Redlich je 9. srpnja u svom dnevniku ovako opisao političke prilike: »Već tjedan dana je zastupnički dom u najnevjerojatnijem stanju: 63 hitna prijedloga pod Šusteršičevim vodstvom stojećih slovenskih stranaka – sebe zovu stranka akcije jer osujete svaku akciju doma.«³⁰ Bienerth dugo vremena nije htio razgovarati s predvodnicima opstrukcije. Tek posredstvom Luegera i Geßmanna primio je Šusteršiča i vođu čeških agraraca Františka Udržala. Šusteršič je zahtijevao povoljno rješenje pitanja bosanske agrarne banke i osnivanje slovenskog pravnog fakulteta u Ljubljani, ali Bienerth nije pristao ni na kakve koncesije, pa je posrednička akcija kršćanskih socijala propala.³¹ Ministar predsjednik bio je prisiljen zaključiti zasjedanje parlamenta 11. srpnja.

²⁷ SPSHAR, XIX. sesija, 37. sjednica (25.VI.1909) 2373-2374.

²⁸ »Slovenec«, 25.VI., 26.VI. i 28.VI.1909.

²⁹ »Slovenec«, 6.VII.1909.

³⁰ Josef Redlich, *Schicksaljahre Österreichs 1908-1919*. »Das politische Tagebuch Josef Redlichs«, I-II, uredio Fritz Fellner (Veröffentlichungen der Kommission für neuere Geschichte Österreichs, Graz-Köln 1953-1954), ovdje I, 20.

³¹ »Slovenec«, 9.VII. i 10.VII.1909.

Činjenicu da je vlada zatvorila parlament prije nego što je bio primljen trgovinski zakon, stranke Slavske unije tumačile su kao dokaz Bienertbove nemoći, jer mu nije uspjelo ispuniti obećanje da će dozvoliti Carevinskom vijeću zasjedati tijekom cijelog ljeta, sve dok opstrukcionista ne kapituliraju. U dvorani ljubljanskog hotela *Union SLS* je 18. srpnja priredio trijumfalan skup svojih pristalica i uz zvukove hrvatske himne *Lijepa naša domovino* proslavila Bienertbovu »predaju«. Glavna atrakcija skupa bio je brzozjav Stapińskoga: »Ako Bog da, na jesen potpuna unija slavenskih poslanika pod vodstvom Šusteršića, Kreka i Praška.«³² Savezništvo Šusteršića, Udržala i Stapińskog je, dakle, jačalo, ali Slovenskom klubu nije uspjelo očuvati Narodni savez jer ga je 10. srpnja napustio Savez južnih Slavena. Presudnu ulogu u tom razilaženju dviju južnoslavenskih stranaka odigrao je katolički disident i dvorski savjetnik dr. Miroslav Ploj koji je, preuzevši vodstvo Saveza južnih Slavena, vodio oportunističku politiku prema vladi.³³

Parlamentarna kriza uznemirila je Bienertbovog zaštitnika Franju Ferdinanda, koji je poslao Šusteršiću emisara sa zahtjevom da čelnik Slovenskog kluba »ublaži svoju bezobzirnu borbu protiv Bienertbove vlade«. S tim u vezi Šusteršić je 25. srpnja sastavio svoj poznati trijalistički memorandum i poslao ga prestolonasljedniku.³⁴ Na signale iz dvorca *Belvedere* Šusteršić je, čini se, reagirao pozitivno, jer je na početku jesenskog zasjedanja parlamenta dozvolio provedbu izbora za predsjedništvo zastupničkog doma. 21. listopada za podpredsjednika zastupničkog doma bio je izabran član Slovenskog kluba Pogačnik. Zbližavanje između Slavske unije i vlade spriječili su tada njemački nacionalisti, koji su od Bienertba ultimativno zahtijevali da ubrza sankcioniranje zakona primljenih od zemaljskih sabora četiriju njemačkih krunovina, a prema kojima bi u Vorarlbergu, Salzburgu, Gornjoj i Donjoj Austriji bilo dozvoljeno iz javnih sredstava financirati samo njemačke škole. Carska sankcija za navedene zakone izazvala je češki revolt, te prekid pregovora između oporbenih stranaka i vlade koje je vodio čelnik Poljskog kluba Stanisław Głąbinski. 5. studenoga Slavenska je unija poduprla Šusteršićev zahtjev »da se s vladom u njenom sadašnjom sastavu neće pregovarati«.³⁵

17. studenoga je Głąbinskom i Stapińskom ipak uspjelo ubijediti Šusteršića i Udržala da povuku nužne prijedloge kojima su bili spriječili normalan rad parlamenta. Głąbinski i Stapiński su zatim obećali da će zahtijevati rekonstrukciju Bienertbovog kabineta: tražit ću da u vladu, osim 6 njemačkih, uđe i jednak broj slavenskih ministara: 3 Čeha, 2 Poljaka i 1 Slovenac.³⁶ Uvijek dobro obaviješteni Redlich je 26. studenoga rezignirano zapisao u svoj dnevnik: »Priprema se sasvim nevjerojatno ministarstvo. Maštálka, Staněk, Hruban od Čeha, Stapiński od Poljaka, Šusteršić od Slovenaca, Pergelt, Sylvester, baron Fuchs i princ Liechtenstein od Nijemaca, sastavljat će novi kabinet. Austrija će morati pasti još i u tu dubinu da bi bila onda uzdignuta jakom rukom.«³⁷ Ali Bienertb nije pristao na podijelu

³² »Slovenec«, 19.VII.1909.

³³ Feliks J. Bister, *Anton Korošec, državnozbornski poslanec na Dunaju. »Življenje in delo 1872-1918«* (Ljubljana 1992) 81-82; Fran Erjavec, *Zgodovina katoliškega gibanja na Slovenskem* (Ljubljana 1928) 175.

³⁴ Ivan Šusteršić, *Moj odgovor* (Ljubljana 1922) 63-65; Mirjana Gross, *Hrvatska politika velikoaustrijskog kruga oko prijestolonasljednika Franje Ferdinanda*; u: »Časopis za suvremenu povijest 2« (1970) 9-74, ovdje 28-29.

³⁵ »Slovenec«, 5.XI.1909.

³⁶ »Slovenec«, 18.XI., 24.XI., 2.XII. i 3.XII.1909.

³⁷ Redlich, *Schicksaljahre I*, 35.

resora između slavenskih i njemačkih ministara u razmjeru 6 prema 6, nego samo 5 prema 5. 15. prosinca prijepodne, na sjednici parlamentarne komisije, Slavenska unija nije odobrila Bienerthove prijedloge o preustrojtstvu vlade, pa su do jedan sat popodne češki agrarci s 37 hitnih prijedloga spriječili usvajanje dnevnog reda zastupničkog doma. Tako je započela znamenita »duga sjednica« parlamenta, koja je neprekidno trajala 86 sati. Češki zastupnici počeli su opstrukciju iscrpljujućom serijom dugih govora, a najviše se istaknuo agrarac Vaclav Kotlář, koji je 15. i 16. prosinca govorio neprekidno preko 12 sati. Ali vladine stranke nisu posustale pred opstrukcijom, čak su uvele noćna dežurstva i smjene svojih zastupnika. Bienerth su poduprli i socijaldemokrati, koji su pred parlamentom organizirali demonstracije protiv opstrukcionista.³⁸

Drugi dan češke opstrukcije, 16. prosinca u podne, inicijativu je preuzeo Šusteršič. U dogovoru s Krekom i Korošecom odlučio je da će Slovenski klub zahtijevati promjenu državnog zakona broj 94 iz godine 1873. o poslovniku parlamenta. Osnovni cilj prijedloga slovenskih parlamentaraca bio je da privremeno (na sedam mjeseci) predsjednik zastupničkog doma dobije šire kompetencije, kojima bi mogao spriječiti opstrukciju. S ovim prijedlogom požurio je Šusteršič do čeških agraraca Udržala i Antonina Zázvorke i dobio njihovu potporu. Prijedlog, koji je nazvan po prvopotpisanom Kreku, bio je u posljednjem trenutku izručen u ruke upravo u to vrijeme predsjedavajućeg Zázvorke, i to u momentu kad su češki radikali htjeli zaoštriti opstrukciju s novih 19 hitnih prijedloga. Mladočeški prvak Karl Kramář se u principu složio sa zamislama Slovenskog kluba, pa je naknadno, u dogovoru s Šusteršičem i Udržalom, sastavio sličan prijedlog.³⁹ Činjenica da su baš slovenski opstrukcionista iznijeli pred parlament zahtjev da se promjenom poslovnika spriječi opstrukcija, djelovala je kao hladan tuš na njemačke nacionaliste koji su prije, na svakom koraku, ponavljali da je potrebno omogućiti normalan rad parlamenta i pri tome pokazivali prstom na slovenske i češke zastupnike, a da pritom sami nisu bili spremni odreći se opstrukcije u slučaju da parlament ugrozi slavenska većina. Za razliku od neprijatno iznenađenih njemačkih nacionalista, kršćanski socijali su vrlo brzo reagirali i 17. prosinca u sedam sati navečer poduprli su *Krekov prijedlog*. Njima su se zatim pridružili parlamentarni klubovi socijaldemokrata, Poljaka i Romanske unije.⁴⁰ 18. prosinca Krek je kod meritornog glasanja u parlamentu udružio svoj prijedlog s Kramářevim i *Lex Krek-Kramář* bio je primljen s ogromnom većinom od 331 glasa. Protiv su glasali samo češki radikali i većina njemačkih nacionalista.⁴¹

U redovima njemačkih nacionalista, nakon dvostrukog poraza u Carevinskom vijeću – 18. prosinca je naime propao i njihov prijedlog da se njemački proglasi zvaničnim jezikom parlamenta – zavlдалo je turobno raspoloženje. Budućnost Nijemaca u Austriji slikali su najcrnijim bojama, optužujući kršćanske socijale da su izdali njemačke nacionalne interese. Ali zabrinutost njemačkih nacionalista bila je pretjerana. Lueger i Geßmann su samo privremeno podržali Šusteršiča, Udržala i Kramářa, s ciljem da sačuvaju vladu od opstrukcije. Bienerth je čelnicima Slavenske unije obećao preustrojtstvo kabineta, prije svega zamjenu omrznutog Schreinerina i imenovanje južnoslavenskog ministra. Tako je nakon »bo-

³⁸ »Slovenec«, 15.XII. i 16.XII.1909.

³⁹ »Slovenec«, 21.XII.1909.

⁴⁰ »Slovenec«, 18.XII. i 21.XII.1909; Boyer, *Culture and Political Crisis* 151.

⁴¹ SPSHAR, XX. sesija, 18. sjednica (15.XII-19.XII.1909) 1112-1113 i 1137; »Slovenec«, 20.XII.1909.

žićnog primirja« u Carevinskom vijeću nastupilo kratko doba mira, koje je bilo u znaku pregovora o rekonstrukciji vlade. 21. veljače 1910. Bienerth je izašao u susret Česima i žrtvovao Schreineru. 6. ožujka car je zapovijedio Buriánu da izradi i bosanskom saboru predloži novi nacrt zakona o oslobođenju bosanskih kmetova od feudalnih nameta posredstvom Zemaljske vlade u Sarajevu. Ozloglašena bosanska agrarna banka je tako izgubila većinu svojih privilegija.⁴²

Optimističku atmosferu u Carevinskom vijeću prekinule su početkom proljeća 1910. parlamentarne borbe oko osnivanja talijanskog pravnog fakulteta, kojeg su zahtijevali talijanski zastupnici. Talijani su uputili vladi ultimatum da će preći u oporbu te glasati protiv proračuna ako Bienerth ne udovolji njihovom zahtjevu *Trieste o nulla*. Južnoslavenski zastupnici su odlučno nastupili protiv osnivanja talijanskog fakulteta u Trstu, jer bi to bilo priznanje da je Trst talijanski grad, usprkos tome što je u njemu živio veliki broj Slovenaca i Hrvata. Slovenski klub i Savez južnih Slavena bili su spremni dopustiti osnivanje talijanskog fakulteta samo u Južnom Tirolu, a i to pod uvjetom da se zauzvrat u Ljubljani ustanovi južnoslavensko sveučilište. Talijanske su zahtjeve poduprli socijaldemokrati, te većina njemačkih zastupnika. Njemački radikali bili su protiv svakog nenjemačkog sveučilišta, a Poljaci su čekali na odluku vlade. Slavenska unija više nije funkcionirala kao cjelina jer su Kramář i Masařyk prihvatili talijanske argumente.

Bienert se našao između dvije vatre. Ministar vanjskih poslova Aloys Lexa grof Ährenthal vidio je u davanju koncesija austrijskim Talijanima sredstvo za učvršćivanje veza između Austro-Ugarske i Italije u okviru Trojnog saveza. Prema tome, Ährenthal je podupirao talijanske zahtjeve glede sveučilišta u Trstu. Protiv njegove italoifilske politike nastupio je Franjo Ferdinand, zapovjediivši Bienerthu da spriječi namjere ministra vanjskih poslova. »Ovo sveučilište se apsolutno ne smije osnovati u Trstu. Ja sam uopće protiv svakog talijanskog sveučilišta«, pisao je prestolonasljednik 14. siječnja 1910. šefu svoje vojne kancelarije.⁴³ Bienerthova vlada je izradila kompromisni prijedlog da se talijanski fakultet privremeno (na tri ili četiri godine) osnuje u Beču. To je odmah izazvalo revolt njemačkih radikala, koji su isticali da bi talijanski fakultet ugrozio »njemački karakter« Beča. Ako bi kršćanski socijali poduprli vladin prijedlog, njemački radikali bi ih optužili zbog izdaje njemačkih nacionalnih interesa. Stoga su radije podržali talijanski zahtjev osnivanja fakulteta u Trstu. Tako su južnoslavenski zastupnici, od 17. lipnja 1910. udruženi u posebnom Sveučilišnom klubu,⁴⁴ ostali usamljeni sa svojim zahtjevima o ljubljanskom fakultetu.

Dana 28. lipnja, maratonskim govorom Gostinčara, započela je opstrukcija Sveučilišnog kluba u proračunskom odboru. Južnoslavenske zastupnike poduprli su češki agrarci te češki radikali. Nezavisno od njih, opstruirao je pangerman Vinzenz Malik, koji je bio dosljedno protiv svakog nenjemačkog univerziteta. Gostinčar je predložio čak 150 rezolucija, a ostali opstrukcionista, predvođeni borbenim Korošecom, imali su ih u rezervi još 1600.⁴⁵ Dugim govorima slovenski su zastupnici odugovlačili sjednice odsjeka. Mjestimično su govorili i na slovenskom, tako da je iznervirani predsjednik odbora, njemački nacionalist dr. Karl Chiari, protestirajući zbog upotrebe njemu nerazumljivog jezika, 5. srpnja odstupio.⁴⁶ Još istog dana Bienerth je odgodio zasjedanje parlamenta.

⁴² »Slovenec«, 7.III.1910.

⁴³ Leopold von Chlumecky, *Erzherzog Franz Ferdinands Wirken und Wollen* (Berlin 1929) 113.

⁴⁴ »Slovenec«, 18.VI.1910.

⁴⁵ »Slovenec«, 30.VI.1910.

⁴⁶ »Slovenec«, 5.VII.1910.

Slovenska opstrukcija je, dakle, ponovo prisilila Bienertha na kapitulaciju. Ali politiku Slovenskog kluba ovog puta nije osudila samo vladina štampa, nego i češka. Masařyk je u srpnju preko svojih glasila napao Šusteršiča, kritizirajući njegovu politiku da nije ni češka ni slavenska, a zahtjeve Slovenaca označio je za »nezrelex«. ⁴⁷ Kramář je započeo akciju osnivanja jedinstvenog češkog parlamentarnog kluba da bi tako neutralizirao Šusteršičev veliki utjecaj u Slavenskoj uniji. Vladina štampa je s velikim zadovoljstvom prognozirala kraj prevlasti »neokrunjenog vojvode Kranjske« u parlamentarnoj politici slavenskih stranaka. ⁴⁸

U toj situaciji Savez južnih Slavena opet se udaljio od Slovenskog kluba i približio vladi. Na sjednici delegacija 29. listopada, Ploj je išao čak tako daleko da je kao čelnik bosanskog odbora izrekao Buriánu zahvalu i priznanje za njegovu upravu u Bosni i Hercegovini. ⁴⁹ Ali to, naravno, nije moglo spriječiti Šusteršičevu namjeru da zahtijeva glavu zajedničkog ministra financija. Na sjednici delegacija 12. studenoga, Šusteršič je održao veliki oporbeni govor. Kritizirajući prilike u Bosni i Hercegovini, osudio je ugarsku politiku: »Ugarska jednostavno reklamira Bosnu i Hercegovinu za sebe i svi glasovi u ugarskom parlamentu su u tome jedinstveni: tamo vlada najljepša harmonija; je li to Kossuth, ili Tisza, ili Khuen Héderváry, ili Batthyány, Justh, ili bilo tko drugi – to je svejedno – o tome su svi jedinstveni.« Čelnik Slovenskog kluba se izjasnio za trijalističko preustrojstvo Monarhije: »Naši vojnici su slijedili carsku zastavu, a ne zastavu kralja Ugarske, a naročito ne zastavu kralja Rame. ... Bosna i Hercegovina moraju biti s južnoslavenskim zemljama s kojima graniče u okviru Monarhije udružene u jedno državnopravno tijelo. ... Ako uzmemo u obzir povijesne momente, nije teško zaključiti da svakako ima povijesnih činjenica koje govore u prilog prava Hrvatske na Bosnu i Hercegovinu, ali nema nikakvih značajnijih u prilog prava Ugarske.« Pozivajući se na godinu i pol stariju rezoluciju kršćanskog socijala Franza baruna Morseya, Šusteršič je na kraju izlaganja zahtijevao da delegacije ne daju povjerenje zajedničkom ministru financija zbog njegovog postupanja u vezi s bosanskom agrarnom bankom. ⁵⁰

Činjenica da je Šusteršičev prijedlog bio gotovo identičan s Morseyovom rezolucijom, koju je zastupnički dom jednoglasno primio 8. lipnja 1909, postavila je kršćanske socijale u neugodan položaj. Ako bi glasali protiv, to bi značilo da se ne slažu s rezolucijom njihovog vlastitog zastupnika, koju su jednom već bili poduprli. Ali isto tako, bilo im je jasno da bi prihvaćanje Šusteršičeva zahtjeva značilo Buriánov kraj, a time možda i Bienerthov. Na kraju su kršćanski socijali, zajedno s Poljacima i njemačkim nacionalistima, opet pristali uz vladu. Ali ne samo oni. Protiv Šusteršičeve rezolucije nastupio je i Savez južnih Slavena. Prvak slovenskih liberala, Ivan Hribar, čak je 16. studenoga poslao Kramáru brzojavni poziv da ne smije poduprijeti Šusteršiča jer je »u interesu srpskog slobodumlja da Burián ostane na čelu bosanske uprave«. ⁵¹ Kramář i Masařyk su poslušali »savjet« slovenskih liberala, tako da je Šusteršič, kod glasanja u delegacijama, ostao gotovo potpuno usamljen.

Nenačelna Plojeva politika i nesuglasice s liberalima izazvali su istup četvorice dalmatinskih pravaša iz Saveza južnih Slavena. 29. studenoga oni su kao posebna zastupnička

⁴⁷ »Slovenec«, 26.VII.1910.

⁴⁸ »Slovenec«, 9.IX.1910; Erjavec, *Zgodovina katoliškega gibanja*, 187-188.

⁴⁹ »Slovenec«, 31.X.1910.

⁵⁰ Stenographische Sitzungs-Protokolle der Delegationen des Österreichischen Reichsrates, XLIV. sessija, 6. sjednica (12.XI.1910) 325-335.

⁵¹ »Slovenec«, 16.XI.1910.

grupa pristupili Slovenskom klubu. Šusteršič je tim povodom na sjednici proširenog Slovenskog kluba, naglasivši »staro zajedništvo hrvatskih i slovenskih interesa«, izjavio »da stoje Slovenci na stajalištu hrvatskog državnog prava i da vide u političkom ujedinjenju obaju naroda najbolje okrepljenje za nacionalnu borbu te najbolje jamstvo za siguran uspjeh«. ⁵² Osudivši »antihrvatsku« politiku Saveza južnih Slavena, pravaška je štampa, pozdravila odluku četvorice dalmatinskih pravaša. Uredništvo *Hrvatske države* uputilo je 26. studenoga Šusteršiču zahvalu zbog njegova zalaganja za ujedinjenje Bosne i Hercegovine s Trojednom Kraljevinom. ⁵³ Savez južnih Slaveza bio je u rasulu, a njegovi čelnici diskreditirani. Slovenski klub je dobio borbu za prevlast u južnoslavenskoj parlamentarnoj politici u Carevinskom vijeću. Ali to nije bila njegova posljednja pobjeda.

12. prosinca Bienert je demisionirao jer nije mogao više osigurati potporu Poljskog kluba. Razlog za oporbeni stav Poljaka bilo je odugovlačenje vlade s izgradnjom kanala koji bi spojili Galiciju sa Dunavom. ⁵⁴ Car je prihvatio demisiju vlade, povjerivši joj za razdoblje do osnivanja novog kabineta, obavljanje vladinih poslova. ⁵⁵ Bienertove nevolje iskoristili su Talijani, zahtijevajući da se odmah stavi na dnevni red pitanje talijanskog sveučilišta. Unatoč prijetnjama talijanskih zastupnika da će ići u oporbu, vlada nije bila spremna prihvatiti njihove zahtjeve. 14. prosinca, u proračunskom odboru Redlich je predložio da se odgodi talijansko sveučilišno pitanje. Njegov prijedlog je izazvao revolt Talijana, koji su se pridružili oporbi. To je zbog češke apstinencije i negativnog stava Poljaka prema vladi moglo ugroziti prijem proračunskog provizorija. U toj situaciji Bienertu su u proračunskom odboru u pomoć došli Slovenci. Zadovoljan što je pitanje talijanskog fakulteta skinuto s dnevnog reda, Korošec je izjavio da će zajedno sa Gostinčarom glasati za proračunski provizorij. ⁵⁶ Slovenski klub je opet preuzeo ulogu »lojalne oporbe«.

U vojnom odboru delegacija, 4. veljače 1911, čelnik Slovenskog kluba ponovno je visoko podigao crno-žutu zastavu, vehementno zagovarajući odobrenje novih kredita za izgradnju austrougarske mornarice: »Mi trebamo dreadnoughte te ostale brodove ... ja vjerujem zapovjedniku mornarice da je to zbilja neophodno potrebno. Samo ne mogu razumijeti zašto se otvoreno ne izjasnimo da austrougarska mornarica mora biti proporcionalna talijanskoj.« ⁵⁷ Svojim govorom Šusteršič je postavio u neugodan položaj predstavnike vladinih stranaka, koji su na početku sjednice bili protiv visokih kredita, ali su nakon Šusteršičevog »ultraloyalnog« govora morali glasati za njih kako bi dokazali svoju lojalnost. Zbog tog majstorskog poteza *Neue Freie Presse* proglasila je čelnika Slovenskog kluba za »najboljeg psihologa u Austriji«. ⁵⁸ Na dvorskom plesu, priređenom u Budimpešti 23. veljače u vrijeme zasjedanja delegacija, Franjo Josip je od svih prisutnih delegata nagovorio samo Šusteršiča i tom je prilikom pohvalio rad kranjskog zemaljskog sabora. ⁵⁹ Car je tako na demonstrativan način pokazao da odobrava politiku čelnika SLS-a.

⁵² »Slovenec«, 29.XI. i 30.XI.1910.

⁵³ »Slovenec«, 3.XII.1910.

⁵⁴ »Slovenec«, 23.VI. i 12.XII.1910

⁵⁵ Nakon još jedne rekonstrukcije kabineta te novih izbora u Carevinsko vijeće Bienert je ponovo demisionirao 26. lipnja 1911, ali ga ovaj put car nije iznova imenovao za ministarskog predsjednika.

⁵⁶ »Slovenec«, 15.XII.1910.

⁵⁷ »Slovenec«, 4.II.1911.

⁵⁸ »Slovenec«, 6.II. i 4.III.1911.

⁵⁹ »Slovenec«, 24.II.1911.

U parlamentarnim borbama protiv Bienertbove vlade malobrojni Slovenski klub uspio je u Carevinskom vijeću izboriti relativno jaku i nezavisnu poziciju, kako u odnosu prema saveznicima, tako i prema oponentima. Slovenskim zastupnicima nije se više moglo predbacivati da su samo privjesak Čeha. Slovenski klub, predvođen autoritativnim Šušteršičem, bio je glavna pokretačka sila Slavonske unije, tako da su čak i sami Česi morali privremeno priznati vodeću ulogu »neokrunjenog vojvode Kranjske« i Slovenaca u slavenskom parlamentarnom bloku.

Zusammenfassung

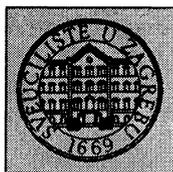
Die Politik der Abgeordneten des Slowenischen Klubs im Reichsrat 1908-1911

Im Beitrag wird die parlamentarische Tätigkeit des Slowenischen Klubs im Reichsrat in der Zeit von 1908 bis 1911 beschrieben. Im Kampf gegen die Regierung gelang es dem nicht zahlreichen Slowenischen Klub, eine verhältnismässig starke und unabhängige Position zu erlangen, sowohl im Bezug auf die Alliierten als auch auf die Opponenten. Den slowenischen Abgeordneten konnte man nicht mehr vorwerfen, nur ein Anhängsel der Tschechen zu sein. Der Slowenische Klub, angeführt vom autoritären Šušteršič, war in jener Zeit die Haupttriebkraft der Slawischen Union d.h. des slawischen Parlamentsblockes.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

30

ZAGREB 1997.

Izdavač
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Za izdavača
Stipe Botica

Redakcija
Branka Boban
Neven Budak
Mirjana Gross
Franko Mirošević
Iskra Iveljić
Nikša Stančić
Božena Vranješ-Šoljan

Urednički kolegij
Ivo Goldstein
Marijan Maticka
Mario Strecha

Izvršni urednik
Mario Strecha

Adresa uredništva
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb, Ivana Lučića 3
tel. 385 1/ 6120 150, 6120 166, fax. 385 1/ 6156 879
Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske
br. 6859/1 od 5.X.1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije
Republike Hrvatske pod brojem UP-547/2-84-1984.

Tehnički urednik
Krešo Turčinović

Naslovna stranica
Iva Makvić

Lektura i korektura
Ljiljana Cikota

Prijevod sažetaka na engleski jezik
Marina Denona-Krsnik

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 949. 75

RADOVI 30

/ [uređivački odbor Ivo Goldstein... et al.]. – Zagreb
: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta, 1997.
– 372 str. ; 24 cm

– Summaries.

ISBN 0353-295X

Kompjutorski slog i prijelom
Krešo Turčinović

Tisak
KRATIS – Zagreb

Tiskanje završeno u ožujku 1998. godine

Naklada
500 primjeraka